

РЕЦЕНЗІЯ

**НА ПІДРУЧНИК «ВСТУП ДО УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА»,
ЗА РЕД. БЕРНДА ВІЗЕРА, ЯРОСЛАВА ЛАЗУРА ТА ОЛЕКСАНДРА БІЛАША
(«EINFÜHRUNG IN DAS UKRAINISCHE RECHT» /
B. WIESER, Y. LAZUR, O. BILASH)¹**

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.57>

Гавриленко О.А.,
*професор кафедри
міжнародного і європейського права
юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна,
доктор юридичних наук, професор*

Законодавство України впродовж багатьох останніх років викликає неабиякий інтерес у вчених та практиків Центральної та Західної Європи. Спільні правові дослідження вже стають невід'ємною частиною правничої науки європейського простору, водночас складність їх проведення і досі зумовлена мовними бар'єрами, проблемами у правильному розумінні та використанні юридичної термінології, і звичайно ж є неможливим проведення науково-правових досліджень без якісного знання методології та національних особливостей юридичної науки. Німецькомовний підручник «Вступ до українського права» («Einführung in das ukrainische Recht») за редакцією проф. Бернда Візера, проф. Ярослава Лазура та доц. Олександра Білаша, що побачив світ у листопаді 2020 року у видавництві «С.Н. Beck» (Мюнхен, Німеччина) має сприяти розумінню німецькомовною аудиторією основ українського права.

До підготовки підручника «Вступ до українського права» («Einführung in das ukrainische Recht») був долучений авторитетний авторський колектив представлений науковцями з Австрії (Грацького університету імені Карла і Франца – проф. Бернд Візер) та України (Ужгородського національного університету – доц. Олександр Білаш, доц. Володимир Галас, к.ю.н. Аліна Гусь, доц. Тетяна Карабін, проф. Ярослав Лазур, доц. Марія Менджул, проф. Олександр Рогач, а також Національного університету «Одеська юридична академія» – проф. Євген Стрельцов). Автори намагалися максимально доступно викласти основи українського права, щоб видання стало корисним для підготовки студентів та аспірантів австрійських і німецьких вузів, а також для практикуючих юристів та науковців.

Структура підручника вбачається цілком логічною та відображає основні галузі права України. Зокрема, книга містить вступну частину та 40 параграфів, що об'єднані в шість розділів. Концептуальна ідея підручника вочевидь полягала в ознайомленні німецькомовної аудиторії лише з основними галузями права України, а не з усім українським законодавством. Незважаючи на те, що підручник не охоплює всі галузі права, рецензована книга все ж дозволяє доволі докладно ознайомити читача з системою українського національного права.

В першому розділі підручника стисло викладено історію розвитку українського права протягом різних історичних періодів, у тому числі й під час перебування України в складі різних держав, а також розкрито генезу українського права вже у незалежній Україні (автор – доцент Володимир Галас, сторінки 1-16). У другому параграфі першого розділу описано правову культуру та інститути права (автор – доцент Олександр Білаш, сторінки 16-20), а в третьому параграфі – позитивне право (автор – професор Бернд Візер, сторінки 20-26). Незважаючи на невеликий обсяг розділу, авторам вдалося розкрити історичний розвиток українського законодавства починаючи з визвольної війни та боротьби за незалежність у XVII ст., під час перебування українських земель у складі Австро-Угорської монархії та Російської імперії, звернута увага на зміни у законодавстві під час Першої світової війни, Лютневої та Жовтневої революцій XX ст., а також у складі СРСР.

Жодною мірою не применшуючи загального позитивного враження від історичного опису розвитку вітчизняного права, все ж вбачається, що авторам варто було відійти від досить розповсюдженого в українській юридичній науці вузькоетнічного підходу до визначення предмету історії права України, який пе-

¹ Wieser, Bernd / Lazur, Yaroslav / Bilash, Oleksandr (Hrsg.). Einführung in das ukrainische Recht, C.H. Beck, 1. Aufl. 2020. 279 S. ISBN 978-3-406-76652-7

редбачає дослідження лише тих правових інститутів, виникнення і розвиток яких безпосередньо пов'язані з історією українського етносу. Варто наголосити, що більшість вітчизняних істориків права схиляється до іншого підходу – територіального, у відповідності з яким до предмету історії права України має бути віднесено вивчення всіх правових інститутів, що існували в межах сучасної території нашої держави. При вирішенні даного питання вчені виходять з того факту, що сувереном і джерелом державної влади є не етнос, а народ. Відповідно історія права України вивчає правотворчий досвід українського народу. Поняття ж «український народ», визначене у преамбулі Конституції України, охоплює громадян України усіх національностей. Тому при написанні цього розділу підручника доцільно було хоча б коротко охарактеризувати започаткування історичного розвитку права на теренах нашої держави у скіфо-античну добу та його подальший розвиток у часи середньовіччя (Русь, Галицько-Волинське князівство, Велике Князівство Литовське, Річ Посполита), а також звернути увагу на поширення на південноукраїнських землях права інших етносів, насамперед мусульманського права (в Кримському Ханстві, та на землях, що перебували під владою Османської імперії), а також права Візантії (Херсон). Для того, щоб підкреслити вплив на формування права України європейської правової традиції варто було б пригадати й поширення на південних теренах нашої сучасної держави права італійських середньовічних торговельних республік (в Монкастро, Джинестрі, Лікостомо, Каффі, Чембало, Солдайї та ін.). Висвітлення в межах історії права України правової спадщини не лише українського, але й інших етносів, що будь-коли протягом досить тривалого часу компактно проживали на українських землях є закономірним і актуальним адже ці питання вбачаються одними з фундаментальних з точки зору розуміння процесу складання підмурку нинішньої правової системи нашої держави.

У VI параграфі доволі інформативно розкрито становлення та реформування законодавства у період незалежності України. Доц. Олександр Білаш вірно підкреслює у другому параграфі першого розділу, що структура правової культури побудована на трьох основних принципах, а саме на культурі свідомості та правосвідомості, культурі правової поведінки та культурі юридичної практики (сторінка 17). Професор Бернд Візер у третьому параграфі першого розділу «Позитивне право» (сторінки 20-25) здійснив чіткий та системний огляд джерел українського права, звернув увагу і на періодичні фахові видання у сфері права.

В рецензованій книзі другий розділ (автор – професор Бернд Візер, сторінки 27-75) описує конституційне право України, зокрема: короткий опис історичного розвитку становлення українського конституціоналізму (сторінки 27-34); огляд структури Конституції України 1996 р. (сторінки 34-35); основні принципи української державності (сторінки 37-43); державні органи влади та їх компетенцію (сторінки 43-65); основні права (сторінки 65-75). Особлива цінність вказаного підрозділу є його розкриття з позиції європейських цінностей та розуміння українського права та конституціоналізму частиною європейської правової традиції.

Третій розділ підручника присвячений аналізу та розкриттю основних положень адміністративного права та підготовлений такими авторами, як професор Ярослав Лазур, доцент Тетяна Карабін та доцент Олександр Білаш (сторінки 77-150). Цей розділ підручника є достатньо інформативним, оскільки достатньо повно розкрив основні інститути українського адміністративного права. Крім того, позитивним також є висвітлення впроваджуваної в Україні адміністративно-територіальної реформи, у тому числі і процес об'єднання територіальних громад (сторінки 126-127).

Втім, зосередження на окремих питаннях адміністративно-територіальної реформи, зокрема, кількості уже утворених у добровільному порядку територіальних громад станом на певну дату, у підручнику такого виду є не до кінця доцільним. Обмежений обсяг видання та навчальна, а не наукова спрямованість книги, ставлять вимогу і про відповідне змістовне наповнення. Також варто звернути увагу на зміни у правовому регулюванні інституту старости у муніципальному праві. За час підготовки підручника до друку та його випуску посада старости перетворилася із виборної на призначувану.

Четвертий розділ (автор – професор Олександр Рогач) підручника присвячений цивільному праву та охоплює історію розвитку цивільного законодавства (сторінки 151-153), загальну частину (сторінки 154-173), особливу частину (сторінки 173-196) та цивільний процес (сторінки 196-204, у співавторстві з доц. Марією Менджул). У загальній частині розкрито поняття та зміст цивільних правовідносин, охарактеризовано суб'єктів та об'єкти цивільного права, здійснено загальний аналіз поняття та захисту цивільних прав, а також поняття правочину та зобов'язань. Особлива частина присвячена розкриттю окремих видів договорів (купівлі-продажу, поставки, дарування, ренти, довічного утримання, оренди, кредиту, лізингу, договорів про виконання робіт, договорів про надання послуг), здійснено аналіз позадоговірних зобов'язань та висвітлено основи спадкового права (основні принципи, заповіт, спадкування по закону та спадковий договір). Обмежений обсяг книги не дозволив у повній мірі розкрити всі основні договори та особливості їх цивільно-правового регулювання в Особливій частині (сторінки 173-196).

У світлі останніх тенденцій щодо рекодифікації Цивільного кодексу України і опублікування концепції реформування цивільного та сімейного права у відповідності до європейських підходів позитивним було включення у підручник підрозділу щодо сімейного права України (автор – доцент Марія Менджул, сторінки 194-196). Водночас у вказаному параграфі розкриті тільки основні питання сімейного права та не висвітлено порядок влаштування дітей без батьківського піклування.

П'ятий розділ підручника розкриває основи господарського права (автори – професор Ярослав Лазур, к.ю.н. Аліна Гусь, сторінки 205-246). У вказаному розділі висвітлено поняття, види та правовий статус підприємств, проаналізовано детальніше правовий статус акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повних товариств, виробничих кооперативів. Крім того, розкрито правовий режим власності, поняття та види цінних паперів, а також процедуру банкрутства. Параграф 30 п'ятого розділу розкриває окремі види господарських договорів. Позитивним є висвітлення також основних питань банківського права (§ 32), зовнішньоторговельного права (§ 33) та правових основ іноземних інвестицій (§ 34). Водночас у контексті реформування приватного права України і активного обговорення колізійних норм Господарського кодексу України та можливості його скасування, не цілком доцільним було включати до параграфу 30 положення про договір оренди та поставки, що також були висвітлені в четвертому розділі рецензованого підручника.

У тридцять п'ятому параграфі наведено загальну характеристику трудового права (автор – професор Ярослав Лазур, сторінки 243-246). Тут доволі лаконічно розкрито принципи, джерела трудового права та особливості укладення трудового договору. Водночас вбачається, що доцільно також було б висвітлити й питання щодо основних прав працівника, зокрема й щодо права на відпочинок, охорону праці, захист трудових прав. Окрім того, варто було б розкрити відповідальність учасників трудових відносин та згадати про порядок вирішення трудових спорів.

Шостий розділ розкриває основні положення кримінального права та кримінального процесуального права України (автор – професор Євген Стрельцов, сторінки 247-273), зокрема: історію кримінального права України; структуру чинного Кримінального кодексу України; загальну частину (поняття та види злочинів, покарання, ювенальне кримінальне право, кримінальну відповідальність юридичних осіб), особливу частину (висвітлено окремі злочини), кримінально-процесуальне право (розкрито етапи розгляду кримінальної справи, у тому числі досудове розслідування, судовий розгляд, апеляційне та касаційне провадження, розгляд справи у Верховному суді та за нововиявленими обставинами).

Здійснений аналіз змісту рецензованого підручника «Вступ до українського права» за редакцією Бернда Візера, Ярослава Лазура та Олександра Білаша («Einführung in das ukrainische Recht» / B. Wieser, Y. Lazur, O. Bilash) дозволяє дійти висновку, що він являє собою цінне видання, яке характеризується інформативністю, логічною структурою та доступним викладом матеріалу, що дозволить німецькомовним читачам не лише ознайомитися із основами сучасної системи українського права, але й набути уявлення про основні віхи його становлення та розвитку, а також зрозуміти цінність українського права для європейської правової традиції.